

යාපනුව රාජධානියේ ආරක්ෂක සංවිධාන පිළිබඳ ඓතිහාසික විමර්ශනයක්

ඒ.ඩී.ඒ.එල්.ඩී. සෙනවිරත්න

තෙ වැනි වසර, ඉතිහාසය ශාස්ත්‍රවේදී (විශේෂ)

මානවශාස්ත්‍ර අධ්‍යයනාංශය

asithasenavirathna91@gmail.com

හැඳින්වීම

ශ්‍රී ලංකාව යනු ලෝක සිතියම තුළ කුඩා රටක් වුවත් එම කුඩා රටේ පැවති ඉතිහාසය වෙනත් රටවලට සාපේක්ෂ ව ඉතා විශාල පරාසයක් දක්වා විහි දී යයි. ශ්‍රී ලංකාවේ නාගරීකරණය පිළිබඳ ව සඳහන් ව ඇති ඓතිහාසික හා පුරාවිද්‍යාත්මක තොරතුරුවලින් මෙරට පැවති මුල් අවධියේ නාගරීකරණය ස්ථාපිත වූ ආකාරය හා පසු කාලීන ව එය විකාශනය වූ ආකාරය අනාවරණය වේ. මෙරට නාගරීකරණය පිළිබඳ ව විමසීමට පෙර නාගරීකරණය ලෝක මට්ටමෙන් ඇති වීමට පසුබිම පිළිබඳ ව විමසීමේ දී නාගරික සහයත්වය ඇතිවීම කෙරෙහි සංස්කෘතියේ හා ශිෂ්ටාචාරයේ වර්ධනයට ඉවහල් වන බවත් පැරණි මානවයා නගර බිහිකර ගැනීම සඳහා දීර්ඝ කාල පරිච්ඡේදයක් ගතකර ඇති බැවින් නගර නිර්මාණය මානව ශිෂ්ටාචාරයේ ක්‍රමික විකාශනයක ප්‍රතිඵලයක් ලෙස හඳුනාගත හැකි ය. (රනවැල්ල, 2011:108). ලෝක මට්ටමෙන් නාගරීකරණ සංකල්පය මෙය වුවත් ලංකාවේ නාගරීකරණ ක්‍රියාවලියට සිදු වූ ආකාරය විමසීමේ දී

පරිසරයට සාපේක්ෂ ව ක්‍රමික ව එය විකාශනය වී ඇති ආකාරය හඳුනාගත හැකි ය. ලංකාවේ මුලින් ම නාගරීකරණයට ලක් වූ ස්ථානය ලෙස සාහිත්‍ය මූලාශ්‍රයවල සඳහන් වන්නේ අනුරාධපුරයයි. (ම.ව, 10:77). එහි සඳහන් වන ආකාරයට ක්‍රි.පූ. 483 විජය කුමාරයා ඇතුළු පිරිස මෙරටට පැමිණ ආර්ය ජනාවාස ගොඩනගා ගැනීමත් සමඟ (ම.ව, 07:41-45) මෙරට නගර බිහිවීමේ ක්‍රියාවලිය ක්‍රමික ව විකාශනය වී තිබේ. ඉන්පසුව පණ්ඩුකාභය රජු විසින් අනුරාධපුරය ශ්‍රී ලංකාවේ අගනගරය ලෙස සැලසුම් සහගත නගරය ලෙසත් නිර්මාණය කරන ලද බව එහි සඳහන් වේ. (ම.ව, 10:78-106). පුරාවිද්‍යාඥයින්ට අනුව පූර්ව ඓතිහාසික අවධියට අයත් කාලය වන මෙම වකවානුව තුළ ක්‍රි.පූ තුළ නගර බිහි වී තිබුණි. ඉන්පසුව මූල ඓතිහාසික අවධිය තුළ දී ද අඛණ්ඩව නගරය, අව නගරය, අනුරාධපුර, බම නගරය, බතය නගරය, චිත නගරය, කලහ නගරය, තක නගරය, නිලය නගරය, සිව් නගරය ආදී නගර වේ.

මේ ආකාරයට මෙරට නාගරීකරණ ක්‍රියාවලිය වර්ධනය වී පසුකාලීන එනම් 12 වන සියවස වන විට ඇති වූ

දේශපාලන ව්‍යාකූලත්වය මත රජරට ශිෂ්ටාචාරය පිරිහීමට ලක් වූ අතර එම නිසා මෙරට රාජධානි නිරිත දිගට සංක්‍රමණය වීමක් සිදු විය. පසුව නගර ලෙස දඹදෙණිය, යාපහුව, කුරුණෑගල, ගම්පොල, සිතාවක, කෝට්ටේ දක්වා පෙත්වාදිය හැක.

පැරණි නගර නිර්මාණය හා නගර සැලසුම් පිළිබඳ ව හැඳෑරීම සිදුකළ පුද්ගලයන් ලෙස සේනක බණ්ඩාරනායක, රෝලන් ද සිල්වා, ප්‍රියශාන්ත ගුණවර්ධන ආදී විද්වත්හු වැදගත් වේ. මෙම විද්වතුන් සිදුකළ අධ්‍යයනයන් ඔස්සේ මෙරට නාගරීකරණ ක්‍රියාවලිය හා නගර සැලසුම් ප්‍රධාන කොටස් කිහිපයකට බෙදා ඇත.

- ජනාකීර්ණ ප්‍රදේශ (urban sites)
අනුරාධපුරය, තිස්සමහාරාම, කන්තරෝදය
- ප්‍රධාන වරායන් (Main Harbours)
මාන්නාය (මන්නාරම)
ජම්බුකොළපට්ටන (දඹකොළ පටුන)
- මාලිගා හා උද්‍යාන සැලසුම් (Place And Garden)
ඇලහැර, කඳුරුවෙල, කුරුදන්කුලම, පදවිය, ගල්බැද්ද, පරණලම්පිටිය, වාහල්කඩ, පඬුවස්තුවර
- අගනගර (Capital City)
අනුරාධපුර, පොලොන්නරුව, දඹදෙණිය, යාපහුව, කුරුණෑගල, ගම්පොල, කොළඹ

- යටත්විජිත යුගයේ නගර (Colonial City)
ත්‍රිකුණාමලය, ගාල්ල, මාතර

මේ ආදී ලෙස පෙත්විය හැකි ය. ඔවුන් පෙත්වා දී ඇති ආකාරයට ශ්‍රී ලංකාවේ නගර,

- ජල මූලාශ්‍රයන් ආශ්‍රිත ව නිර්මාණය වීම.
- භූමිය හා දේශගුණය ගැන සැලකිලිමත් වීම.
- නිෂ්පාදනය එක්රැස් කරන සහ අතිරික්ත වාණිජ අරමුණු සඳහා යොදන ස්ථානයක් වීම.
- සංවිධානාත්මක හා පරිපාලන රටාවකින් යුක්ත වීම.
- ස්ථිර ගොඩනැගිලි වර්ග තිබීම. (රජමාලිගා, ප්‍රභූ නිවාස, ආගමික ස්ථාන)
- මනා ආරක්ෂක සංවිධානයෙන් යුක්ත වීම.
- විනෝදාස්වාදයට ස්ථාන වීම.
- කොටු පවුරු පිහිටා තිබීම.
- විටී හා ප්‍රවාහන පහසුකම් තිබීම. යන අංග වලින් යුක්ත වී තිබේ.

මෙම ලක්ෂණවලට අනුව මෙරට ඉතිහාසයේ රජරට ශිෂ්ටාචාරයේ වර්ධනය වීමක් සිදු අතර පසුව ඇති වූ දේශපාලන ව්‍යාකූලතාවය නිසා පිරිහීමට ලක් වී රාජධානි නිරිත දිගට විතැන් වීමක් සිදු විය (ම.ව,80:59-79). මෙම නිසා මෙරට ප්‍රධාන අගනගරයන් බවට පත් වූයේ නිරිත දිග ප්‍රදේශ කේන්ද්‍ර කරගෙන ස්වභාවික ආරක්ෂක භූමි ප්‍රදේශයයි. එම අගනගර අතරින් විශේෂ නාගරික ලක්ෂණයන්ගෙන්

යුක්ත ස්ථානයක් ලෙස යාපහුව නගරය පෙන්වා දිය හැකි ය. සාහිත්‍ය හා පුරාවිද්‍යාත්මක මූලාශ්‍රයවල අන්තර්ගත නාගරික සැලසුම් සහගත පිළිබඳ ව තොරතුරු වර්තමානයේ දී පවා හඳුනාගත හැකි ස්ථානයක් ලෙස යාපහුව හඳුනාගත හැකි ය.

පිහිටීම

යාපහුව ඓතිහාසික රාජධානිය පිහිටා තිබෙන්නේ ශ්‍රී ලංකාවේ වයඹ පළාතේ කුරුණෑගල දිස්ත්‍රික්කයේ මහව ප්‍රාදේශීය ලේකම් කොට්ඨාසයේ මහව නගරයට කි.මී. 4ක් වයඹ දෙසින් මහව-ගල්වැවැව මහා මාර්ගයට ආසන්න ව වේ.

මෙහි ස්වාභාවික පිහිටීම පිළිබඳ ව විමසීමේ දී යාපහුව පිහිටා ඇත්තේ මුහුදු මට්ටමේ සිට අඩි 300 සම බිමක සිට අඩි 450ක් පමණ ඉහළට නැගෙන පාෂාණ උන්නතයක් ආශ්‍රිතව ය. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:01) මෙම සම භූමියේ අඩි 400කට නොවැඩි උසකට නැගෙන මොණරකන්ද, දියබැවේ, හා කයිකාවල වැනි කඳුගැට යාපහුව කලාපයේ පිහිටා තිබෙන අනෙකුත් පාෂාණ උන්නතීන් වේ. යාපහුව පර්වතය මුදුනේ මුළු දිග අක්කර 5කට ආසන්න භූමි ප්‍රදේශයක් ලෙස ස්වභාවික ව පිහිටා ඇත. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:08)

ඓතිහාසික පසුබිම

යාපහුව පිළිබඳව විමසීමේ දී මෙම ස්ථානය හා බැඳුණු පැරණි නම අප්‍රකට වේ. එහෙත් විවිධ සාහිත්‍ය මූලාශ්‍රවල සඳහන් වන පරිදි විවිධ කාලවල විවිධ නම්වලින් මෙම ස්ථානය හඳුන්වා ඇත. යාපහුව පිළිබඳ ව සඳහන් වන සාහිත්‍ය මූලාශ්‍රය ලෙස මහාවංසය, පූජාවලිය, දළදා සිරිත, සිංහලබෝධිවංශය, දඹදෙනි අස්ත හා කඳවුරු සිරිත, එළඟුනුගලවංශය, අස්ගිරි තල්පත, රාජරත්නාකරය, චුල්ලබෝධිවංශය, සංඝිප්පත ලංකා ඉතිහාසය ආදී ලෙස සාහිත්‍ය මූලාශ්‍රය හඳුන්වාදිය හැකි වේ. මෙම ස්ථානය පිළිබඳ ව මහාවංසයේ සඳහන් වන්නේ "සතුරන් විසින් දුකසේ නංග යුතු වූ යහපච්ඡි මතුබෙහි ආලකමන්දා පුරයේ....."(ම.ව,81:03) ලෙස වේ. පූජාවලියේ සඳහන් වන්නේ යාපවිවුගල (පූ ව,1953:800) යනුවෙනි. දළදා සිරිතෙහි මෙම ස්ථානය හඳුන්වා ඇත්තේ "ඔහු මල් ලොකෙකබාහු භුවනකභාහු නම් රජෙක් සුන්දරගිරි නම් යාපහු නුවර ඇපා මාපා ඇමතිගත පිරිවරා" (ද.සි, 2008:70) ආදී ලෙස වේ. සිංහලබෝධිවංශයෙහි විස්තර වන්නේ "යාපවු සුන්දරගිරි පවුබෙහිද..." (සි.බෝ.ව, 1996:199) ආදී වේ. අස්ගිරි_තල්පතේ මෙම ස්ථානය විස්තර කරනුයේ "උන්වහන්සේගේ අතවැසි අදුම්බර ගිරි නිවාසි දීපංකර තෙර ස්වාමීන් ප්‍රධාන ව බොහෝ සංඝයා යාපච්ඡි නුවර" (අ.සි.ත,1969:05) ආදී ලෙස වේ. රාජරත්නාකරයේ සඳහන් වන්නේ "සුන්දරගිරි නම් යාපච්ඡි නුවර" (රා.ජ.ර, 1990:37) යනුවෙනි. චුල්ලබෝධිවංශයේ "සුන්දරගිරි පර්වතය" (චු.බෝ.ව,1991:29) ලෙස ද

දළදා පූජාවලියේ මෙම පර්වතය “අයෝ පර්වතය” (ද.පූ.ව,1954:203) නමින් හඳුන්වා ඇත. කොඩිරිත්ටන්ගේ සංකීර්ණ ලංකා ඉතිහාසයේ මෙම ස්ථානය විස්තර කරනු ලබන්නේ “..එයින් ජයගත් භුවනකබාහු රජ තෙම වර්ෂ කිහිපයක් දඹදෙනියේ සිට ඉන්පසුව යාපහු නගරය වෙත ගොස් වාසය කළේ ය. (කොඩිරිත්ටන්,1957:72) යනුවෙනි. කුරුණෑගල විස්තරයෙන් සඳහන් වන්නේ “අනුරාධපුරයෙන් ගව් 08ක් ගිය තැන ඇපා මාපා ඇමතියන් පිරිවරා තුන් රාජ්‍යයෙන් සෙනඟ ගෙන්වා ගෙන යාපා නමින් පුරයක් කරන්න පටන් ගත්තා ය. ඒ පර්වතයට දෙවනුව නම් තබනුයේ සුන්දරගිරි පර්වතය නම් තබා....”ආදී ලෙස වේ. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව,2001:21) මේ ආදී ලෙස විවිධ කාලවල රචිත සාහිත්‍ය මූලාශ්‍රයන් රාශියක යාපහුව හඳුන්වා ඇත. සුභ සෙම්පතියාගේ වාසභවන වූ නිසා පර්වතය සුභවාල, සුභගිරිපුර යනුවෙන් හැඳින් වූ බව සඳහන් වේ. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව,2001:03)

සාහිත්‍ය මූලාශ්‍රයවල මෙන් ම පුරාවිද්‍යා මූලාශ්‍රයවලින් මෙම ස්ථානයේ නම තහවුරු කරගෙන ඇති නිසා සාහිත්‍ය මූලාශ්‍රවල එන ඓතිහාසික ස්ථානය මෙම ස්ථානය වන බව වර්තමානයේ බොහෝ විද්වතුන්ගේ පිළිගැනීමයි.

යාපහුව පිළිබඳ ව විමසීමේ දී යාපහුවට දේශපාලනික පසුබිමක් නිර්මාණය වූයේ ක්‍රි.ව. 1215 දී සුභ සෙම්පතියාගේ ආගමනයත් සමඟ වුවත් එම කාලයට පෙර සිට ම ප්‍රාග් ඓතිහාසික ජනාවාසයක් ලෙසත්,

ආරාමික, ආගමික මධ්‍යස්ථානයක් ලෙසත් පැවති බවට සාහිත්‍ය හා පුරාවිද්‍යාත්මක සාක්ෂි රැසකින් තහවුරු වෙමින් පවතී. නාගරීකරණ ක්‍රියාවලිය තුළ ප්‍රධාන ආරක්ෂක පවුරක් ලෙස යාපහුව වර්ධනය වීම සිදු වූයේ මෙවැනි පසුබිම් ඇතිව ය. යාපහුව බලකොටුව පිහිටා ඇති කි.මී 2 වටා ප්‍රදේශය ප්‍රාග් ඓතිහාසික සාධක මතු වී ඇත. මෙම ස්ථානයට කි.මී 2 නැගෙනහිර දෙසින් පිහිටි මොණරකන්ද ස්ථාන තුනකින් ද යාපහුව පර්වතයේ කි.මී 1 උතුරින් දිවුල්ලෑව උස්පාල නම් ස්ථානයෙන් හා යාපහුවට කි.මී. 2ක් වයඹ දෙසින් පිහිටි කයිකාවල නම් විහාර භූමියෙන් ප්‍රාග් ඓතිහාසික ජනාවාස පැවැති බවට සාධක අනාවරණය කරගෙන ඇත. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව,2001:03) ඉහත ස්ථානවලින් භාවිතා කළ, නොකළ තිරුවානා, වටගල්, භාවිතා කළ රත්ගිරි ගල්, කහඳ තිරුවානා, අපද්‍රව්‍ය හා දුර්ලභ තිරුවානා ගල් මෙවලම් හමු වී තිබේ. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව,2001:03) ක්‍රි.පූ. 900-600 අවධියේ සිට මෙම ජනාවාස පූර්ව ඓතිහාසික ව පැවති බව සාධක ලැබී ඇත. පර්වතයට නිරිතදිගින් පිහිටි කොණ්ඩදෙනිය පිංවැව ගල් සොහොන් කනත්තයෙන් මැටි බරණියක් (ජයාරූපය 05) හා මානව භෂ්මාවශේෂ තැම්පත්කල මැටි බඳුන් මානව අස්ථි සොයාගෙන ඇත. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:04)

පර්වතය වටා ලෙන් 40ක් පමණ ඇති අතර ඉන් 25ක කටාරම් කොටා ඇත. මෙම ලෙන් අතර ලෙන් තුනක මූල ඓතිහාසික යුගයට අයත් ලිපි 03 තිබේ. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව,

2001:05) ලෙන්වල සෙල්ලිපි දක්නට ලැබුනත් වැදගත් ම සෙල්ලිපිය ඇත්තේ මහනුවර අවධියේ විහාර සහිත ලෙනට යාබද ව ගලෙහි ඇති ක්‍රි.ව. 1 වැනි සියවසට අයත් ශිලා ලිපියයි. මෙහි “බමහ” නම් නගරයේ වූ වැවත් “කොරි බේව්රේ” නම් වැවත් යාපහුව විහාරවාසී භික්ෂූන්ට පිදූ බවයි, (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:07) මේ අනුව ක්‍රි.ව. 1 වැනි සියවසේ දී යාපහුව ලෙන්වල සංඝාවාස තිබූ බවට අදටත් හඳුනාගත හැකි ය. දේවානම්පියතිස්ස රාජ්‍ය සමයේ (ක්‍රි.ව.250-210) ශ්‍රී මහා බෝධියේ අෂ්ඨඵල බෝධි අංකුරවලින් හටගත් අංකුර 32 ලංකාවේ විවිධ ප්‍රදේශවල රෝපණය කළ බවත් එයින් එක් ස්ථානයක් ලෙස යාපහුව එම ලේඛනයේ සඳහන් වී තිබේ. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:07) සිංහලබෝධිවංශයේ එන මෙම පුවත අනුව සඳහන් වන්නේ “ඉක්බිත්තේන් එල සතර දෙනාගේ බිජු වටින් අට බැගින් උපන් දෙතිස් ඵලරුක් ශ්‍රී මහා බෝධීන් වහන්සේ අතුරින් මල් වැස්සා එක් ඵලරුපී බෝධියක් ද..... යාපවු සුන්දර ගිරි පවුච්චි ද..... මෙසේ සමසතලිස් මහා බෝධී රාජයෝ....” (සි.බෝ.ව, 1996:199). මෙම මූලාශ්‍රය තොරතුරු අනුව දේවානම්පියතිස්ස පාලන යුගයේ බෞද්ධ ආගමික මධ්‍යස්ථානයක් වශයෙන් ඉතා වැදගත් තැනක් යාපහුවට හිමි වී ඇති බව ය.

ක්‍රි.ව. 1215 වනවිට රජරට ශිෂ්ටාචාරයට එල්ල වූ කාලිංග මාසගේ ආක්‍රමණයත් සමඟ ඔහු විසින් දඩි මර්දනයකාරී ක්‍රියා පිළිවෙතක් අනුගමනය කළ අතර (ම.ව, 80:59-79) එම මර්දනයකාරී පිළිවෙතට එරෙහිව රජරටින් පලා ආ පුද්ගලයන්

නිරිතදිග ප්‍රදේශවල ස්වභාවික ආරක්ෂිත ප්‍රදේශ කේන්ද්‍ර කරගනිමින් බලකොටු රාජධානි පිහිටුවා ගත්හ. (ම.ව,81:01) මේ ආකාරයට සුභ සෙනවියා විසින් මෙම ප්‍රදේශයේ පාලනය දියත් කරමින් මාසගේ පාලනයට එරෙහි ව ක්‍රියාත්මක වූ බව මහාවංසයේ සඳහන් වේ. “සතුරන් විසින් දුක සේ නංග යුතු වූ යහපථි මතුච්චි ආලකමද පුරය සේ පුරයක් කොට සුභ නම් සෙනෙවි තෙම වෙසමුණි රජු සේ එහි වසන්නේ දෙමළන් නැමැති රතුසන් වලකමින්..” (ම.ව, 81:03) මේ ආකාරයට සුභ සෙනවියා විසින් යාපහුවට දේශපාලන පසුබිමක් ඇති කරන ලදී. සුභ සෙනවියා විසින් යාපවු පර්වතය මත මාලිගාවක් තනාගෙන වෙසමුණි රජු මෙන් වාසය කළ ආකාරයට අදට ද මෙම පර්වතය මත ඉදිකළ ගොඩනැගිලිවල නෂ්ටාවශේෂයන් හා උපරිම භාගය දැවයෙන් නිම කළා යැයි උපකල්පනය කළ හැකි ගොඩනැගිලි විශාල ප්‍රමාණයක නටබුන් දකගත හැකිය. මේ ආකාරයට ඇති කළ දේශපාලන පසුබිම පසුකාලීන නාගරික පසුබිමක් දක්වා වර්ධනය කර රටේ අගනගරය බවට පත් කරනු ලැබුවේ 1 වැනි බුවනකබාහු රාජ්‍ය කාලයේ දී වේ. දඹදෙණි අවධියේ දී 2 වැනි පරාක්‍රමබාහු රාජ්‍ය අවධියේ දී ඇති වූ විදේශීය ආක්‍රමණීයත්වයට එරෙහි ව උතුරින් ආරක්ෂාව සැපයූ බව මහාවංසයේ සඳහන් වන බව ලංකා විශ්වවිද්‍යාලයේ ලංකා ඉතිහාසය (593-594) සඳහන් වේ. ඉන්පසුව 4 වැනි විජයබාහු රජු විසින් වන්දනාකරු යාපහුව සමීපයේ දී පරාජය කොට පවුරු තනවා මාලිගාවක් තනවා ආරක්ෂාව කරකොට තම මළනුවන් වන 1

භූවනකබාහු යාපහුවේ රැදවූ බව සඳහන් වේ. (ම.ව, 88:77-88) 1 වැනි භූවනකබාහු රජු විසින් තම ස්ථිර වාසස්ථානය යාපහුව බවට පත්කොට ගෙන රටේ අගනගරය බවට පත් කරන ලදී. (ම.ව,90:34-35) අගනුවරකට අවශ්‍ය පවුරු, පදනම්, දිය අගල්, මාලිගාව, ආගමික ගොඩනැගිලි, ඇතුල් නුවර, පිට නුවර, සභා ශාලාව, නගර ද්වාර, විසිතුරු සෝපාන පන්තිය, දළදා මාලිගාව ආදී නාගරිකාංග එකතු කර රටේ එවකට පැවති සමෘද්ධිමත් පුරය බවට පත් කරන ලදී (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:10-11). මෙරට නාගරිකරණයේ ප්‍රධාන ලක්ෂණයක් වනුයේ ආරක්ෂක සංවිධානය ස්වභාවික භූගෝලීය පිහිටීම උපයෝගී කරගෙන ආරක්ෂාව තහවුරු කර ගැනීම වේ. මෙම තත්ත්වය යාපහුව බලකොටුවේ ඇති උපක්‍රමික ආරක්ෂක සංවිධාන මගින් තහවුරු වේ (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:11).

යාපහුව බලකොටුවෙන් විද්‍යාමාන වන ආරක්ෂක සංවිධාන ක්‍රමෝපායන්

ශ්‍රී ලංකාවේ මධ්‍යකාලීන ව රාජධානි අතරින් ආරක්ෂක සංවිධාන අතර යාපහුවට විශේෂ තැනක් හිමි වේ. මෙම බලකොටුව දෙවැනි වන්නේ සිගිරි බලකොටුවට පමණක් වේ. සිගිරියේ ආරක්ෂක සංවිධාන වලට බොහෝ දුරට නිර්මාණය කර තිබේ. සුභ සෙනවියා විසින් ආරම්භ කරන ලද යාපහුව ඉන්පසුව 4 වැනි විජයබාහු හා 1 වැනි බුවනකබාහු රජු විසින් ආරක්ෂක සංවිධාන තව තවත් වැඩි දියුණු කිරීමක් සිදු කර ඇත.

මධ්‍යකාලීන ලංකාවේ යුද්ධ කටයුතුවල දී උපයෝගී කරගන්නා ලද පුර, දුර්ග, කඳවුර ගැන එකල මූලාශ්‍රයවල නිතර ම සඳහන් වේ. (කෝ,අ.03) කෝට්ලාගේ අර්ථශාස්ත්‍රයේ තුන් වැනි පරිච්ඡේදයේ සඳහන් වන පරිදි බලකොටුවක් ගොඩනැගීම සඳහා ස්වභාවික පිහිටීම අනුව ඉතා යෝග්‍ය පිහිටීමක් උපයෝගී කරගත යුතු ය. එනම් පහත් භූමියක පිහිටි උස් භූමියක් මේ සඳහා යොදා ගත යුතු ය.” මේ ආකාරයට අනුගත වෙමින් යාපහුව උතුර, නැගෙනහිර, බටහිර, පැත්තෙන් තරණය කළ නොහැකි ප්‍රපාතාකාර පර්වතයක් වූ යාපහුව මස්තකයට නැගිය හැකි පැරණි ගමන්මග පර්වතයෙන් දකුණු පසින් නිර්මාණය කර ඇත. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:27) මේ ආකාරයට ස්වභාවික පිහිටීම යාපහුව ආරක්ෂක සංවිධානවල ප්‍රධාන තැනක් හිමි විය. කඳු මස්තකයට පිවිසිය හැකි ලෙස ප්‍රපාතාකාර නොවන පර්වතයේ දකුණු පැත්ත ආරක්ෂක සංවිධාන කෘත්‍රීම උපාය මාර්ග සැලසීමෙන් ශක්තිමත් කිරීමට අවශ්‍ය විය. මෙය ආරක්ෂා කිරීම සඳහා පර්වතයට දකුණු පසින් වූ සමබිම පවුරු, දිය අගල්, වලින් සම්පූර්ණ කරන ලදී. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:27)

පිටත දිය අගල

නගරයේ කෘත්‍රීම ව එකතුකළ ප්‍රධාන ආරක්ෂක සංවිධානය වනුයේ පිටත දිය අගල වේ. කෝට්ලාගේ අර්ථශාස්ත්‍රයේ දක්වනුයේ බලකොටුවක් කවාකාර හා හතරැස් හෝ සෘජුකෝණාස්‍රාකාර හැඩයකට ගොඩනැගිය යුතු බවත් දිය අගල

මගින් එය වට කළ යුතු බවත් ය. මෙහි දී පිටදිය අගල සිගිරිය මෙන් සම්පූර්ණ නගරය වට කොට නොතිබුණි. පර්වතයෙන් දකුණින් වන ඇතුල් නගරය පිරිකම් වන පරිදි පිට නගර ප්‍රදේශය එයට පිටත දිය අගලක් ගොඩනගා තිබේ. (ජයාරූපය 02) අශ්ව ලාඩමක ස්වරූපයක් ගන්නා මෙය කිලෝමීටරයක් පමණ දිගින් යුක්ත වන අතර පළලින් මීටර් 18ක් හා ගැඹුරින් මීටර් 6ක් පමණ වන මෙම පිටත දිය අගල දෙකෙළවර පර්වතයෙන් අවසන් වේ. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:29) මෙම දිය අගල නිර්මාණය කිරීමේ ප්‍රධාන අරමුණ වන්නේ ඇතුළු නුවරට ආරක්ෂාව ලබා ගැනීම වේ.(එම) දිය අගල පිට සහ ඇතුළු ඉවුරු උසින් තනා තිබේ. අගලේ පිට ඉවුරට එපිටින් වූ තවත් අගලක සාධක දක්නට ලැබෙන අතර මෙය මුල් කාලයේ මධ්‍ය අගල නමින් හැඳින් වූ නිර්මාණයක් වීමට ඉඩ ඇති බව පරණවිතානගේ මතය වේ. (එම).

පිටත ප්‍රාකාරය

යාපහුව බලකොටුවේ ආරක්ෂිත සංවිධානවල තවත් එක් කෘත්‍රීම ඉදිකිරීමක් ලෙස මෙය හඳුන්වාදිය හැකි ය. කෞටිල්‍යගේ අර්ථශ්‍රාස්ත්‍රයේ දක්වෙන පරිදි නගරයක ප්‍රධාන උපාංගයක් ලෙස මෙය එකල භාවිතා කොට ඇත. අර්ථශ්‍රාස්ත්‍රයේ වැඩි දුරටත් දක්වන්නේ අගල්වලට අඩි 24ක් ඇතුලතින් අඩි 36ක් උස් වූ ප්‍රකාර ගොඩනැගිය යුතු බව ය. (කෞ.අ. 03) එහි පළල උස මෙන් දෙගුණයක් විය යුතු ය. (එම) අලින් ලවා පගා පදනම ශක්තිමත් කළ යුතු ය. (එම) විස කටු ඇති ගස් රෝපණය කළ යුතුව එහි

දක්වා තිබේ. (එම) මේ ආකාරයට යාපහුව දිය අගල ඇතුලතින් පිහිටි පිට නගර ප්‍රාකාරය දිය අගල සමාන්තර ව නිර්මාණය කර ඇත. උස මීටර් 4ක් හා පළලින් මීටර් 22 පමණ වන ප්‍රකාරය බොහෝ තැන්හි පහල කොටස ගල් කුට්ටි වලින් හා ඉහල කොටස් ගඩොලින් නිර්මාණය කර තිබේ. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:30) දිය අගල හරහා ද්වාර මණ්ඩප වලට යාමට සඳහා තැනූ පාරක් වේ. දකුණු දොරටුව සම්බන්ධ දිය අගල හරහා ඇති මගක් පමණක් ඉවුරුවල රළු ගලන් බැඳි පනා බැමි වේ.(එම)

පවුරේ තුන් පැත්තකින් යාපහුවෙන් පිටත නගරයට පිවිසීමට දොරටු සදා තිබුණි. එනම්, දිය අගලින් එගොඩ මෙගොඩ වීමට ඒ දොරටු තුනක් තිබේ.

දකුණු දොරටුව

මෙය ප්‍රධාන දොරටුව ලෙස සැලකේ. මෙය භාවිතා කර ඇත්තේ පා ගමනින් යාම් ඒම් සඳහා ය. මඳ බැස්මක් සහිත පියගැට පන්තියක් මෙයට සම්බන්ධ කර ඇත.(යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:30) වේදිකාවට නැගීම සඳහාත් ඉන් බැසීම සඳහාත් එක් පැත්තකින් 16 බැඟින් වන පියගැට පන්ති දෙකක ද්වාර මණ්ඩල සහිත වේදිකාවේ සිට මීටර් 7 බැඟින් ඉදිරියටත් පසු පසටත් සේ පියගැට පේළි දෙකේ පළල මීටර් 3.60 වේ. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:31) (ජයාරූපය 01)

බටහිර දොරටුව

බටහිර දොරටුව දකුණු දොරටුව මෙන් වේදිකාව දෙපසට පියගැට පේළි

නොමැත. මෙය රථයකට වුවද ගමන් කළ හැකි වන සේ සකස් කර ඇත. පිටදිය අගල හරහා පළල මීටර් 3.30 ඇති මාර්ගය දෙපස වේදිකා දෙකක් මත මුරකුටි දෙකක් වන අතර එහි දිග මීටර් 17.70ක් හා පළල මීටර් 4.10ක් වේ. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:33)

නැගෙනහිර දොරටුව

ඇතුළු නගරයට පිවිසීම සඳහා ප්‍රධාන මාර්ගය වූයේ නැගෙනහිර දොරටුවයි. මෙම දොරටුවෙහි සැලැස්ම දකුණු, බටහිර දොරටුවලට වඩා තරමක් වෙනස් ය. මුරකුටි උස්බිම් තලයක තනා ඇත්තේ පවුරේ ඇති චතුරස්‍රාකාර ය. පිට නගර කලාපයට එක් රැස් වන ජලය පිටත දිය අගලට පිට කිරීම සඳහා ඉදිකළා යැයි සිතිය හැකි ගෛලමය සොරව්වක් දකුණු, බටහිර දොරටු අතර ප්‍රකාරය තුළින් දැකිය හැකි ය. මෙම ප්‍රකාර දොරටු නාගරීකරණ ක්‍රියාවලියේ ආරක්ෂක සංවිධානයේ ලක්ෂණයක් වේ. මෙහි අරමුණ වන්නේ ඇතුළු නගරයේ පුර්ණ ආරක්ෂාව වේ.

මුරකුටිය

දකුණු දොරටුවේ බටහිර හා නැගෙනහිර දොරටුවල පියගැට පෙළ තරණය කොට වේදිකාවට පිවිසෙන එකිනෙකට සමමිතික දෙපස පිහිටි ආයතන චතුරස්‍රාකාර කුටි දෙකක් මධ්‍යයෙන් ගමන් ගැනීමට සිදු වේ. මේවා මුරකුටි ලෙස හඳුන්වයි. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:33) ගඩොලින් නිමවා ඇත. නගරයේ ප්‍රධාන ආරක්ෂක දිය අගල් පවුරු

හැරුණු විට අවිධාල කොටස ආදිය දක්වා ඇත. (කුලතුංග 1988:200) බලකොටු ආරක්ෂක සංවිධාන පිළිබඳ ව උම්මග්ග ජාතකයේ ද සඳහන් වේ. (උ.ජා,1956:20) දිය අගල, පවුරු, දොරටු හා අවිධාල ආදියෙන් බලකොටුව යුක්ත ය. ප්‍රකාරවලට ලංවීම සඳහා අගලකට බසින්නවුන්ට අන්තර් අවිධාලවල සිටින වුන් විසින් ඊතල, දඬු මුව, තෝමර, හෙල්ල ආදියෙන් දමා ගසා විනාශයට පත්කරනු ලබයි. (එම) මෙවැනි ලක්ෂණ සහිත මුරකුටියක් යාපහුවේ පිටත ප්‍රාකාරයේ ද්වාර තුනේ ඇතුළුවන වේදිකාවක දෙපස නිර්මාණය කර ඇත. චතුරාශ්‍රාකාර එක් කුටියක දිග පළල මීටර් 9.50x3 වේ. සැළකිය යුතු පිරිසක් මෙම මුරකුටිවල සිට ඇති බව උපකල්පනය කළ හැකි ය. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:33) මෙම මුරකුටි ආවරණ වන පරිදි මුල් කාලයේ පියස්සකට උරදුන් දෑව කණු වලින් සමන්විත වූ සිඳුරු විය. (එම) මේ නිසා මේ කාලයේ මෙවැනි උපක්‍රම භාවිතා කොට ඇත.

ඇතුළු නගරය, පිටත නගරය

නගරයක ආරක්ෂාව සංවිධාන සැලසුම් කිරීමේ දී භාවිතා කළ තවත් එක් ක්‍රියාකාරකමක් වූයේ ඇතුළු නගරය හා පිට නගරය වේ. මේ ආකාරයට මුලින් ම නගරයක් නිර්මාණය වූයේ අනුරාධපුර නගරයේ පණ්ඩුකාභය රජ දවස වේ. (ම.ව,10:76) යාපහුව බලකොටුව තුළ මෙම සැලසුම ක්‍රියාත්මක විය. පිටත දිය අගල, පිට නගරය ප්‍රාකාරය, පිට නගරය සම්බන්ධ ද්වාර මණ්ඩපයක් පිට ප්‍රාකාරයේ සිට ඇතුළු නගර අගල දක්වා බිම් ප්‍රදේශය

ඇතුල් නගරය ලෙස හඳුන්වයි. පිට නගරයේ වපසරිය ඇතුල් නගරයට වඩා විශාල වේ. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:28) මෙම කොටසේ දක්නට ලැබෙන විශේෂ ලක්ෂණයක් වනුයේ කිසිදු පරිපාලනමය ගොඩනැගිලක් දක්නට නොලැබීම වේ. කැණීම් වලට අනුව බෝධිඝරයක් හා දාගැබක් පමණක් මෙහි පිහිටා ඇත. (එම)

ඇතුළු දිය අගල

පිටත නගරයට ඇතුළතින් පිහිටා ඇත්තේ ඇතුළු නගරය වේ. පිට නගරය මෙන් ම ඇතුළු නගරය ද දිය අගලකින් හා ප්‍රාකාරයකින් වට කර තිබුණි. ඇතුළු නගරයේ බටහිර සීමාව ලෙස යෙදෙන ඇතුළු දිය අගල පළල තැනින් තැනට වෙනස් වේ. එය දල වශයෙන් මීටර් 14 පමණ ගැඹුරකින් යුක්ත වුව ද වර්තමානයේ මීටර් 1.70 පමණ වේ. මෙය මඩවලක් ලෙස ද වාර්තා වේ. අගල ගමන් ගත් සම්පූර්ණ දුර ප්‍රමාණය මීටර් 330 වේ. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:35)

ඇතුළු පවුර

ඇතුළු දිය අගල සමගම ඊට ඇතුළතින් දිවෙන පවුර මනා සේ සැකසුණු ගලකින් නිමි ශක්තිමත් නිපැයුමකි. මෙම පවුරේ දෙකෙළ වරින් පර්වතයට සම්බන්ධ වේ (ජයාරූපය 03). මෙය සම්පූර්ණයෙන් අශ්වලාභමක භූමිය ගන්නා අතර මෙහි දිග මීටර් 440 පමණ වන අතර ශෛලමය පවුරක් වේ. පුරාවිද්‍යා කැණීම් හා ගවේෂණ මගින් මෙම ශෛලමය ඇතුළු පවුරට යටින්

ගඩොල් වලින් ඉදිකරන ලද පවුරක් හමු වී ඇත (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:37). මෙයින් තහවුරු වන්නේ වංශකතාවල සඳහන් වන ආකාරයට කිහිප වතාවක් ඉදිකළ පුවත වේ. ඇතුළු නගරයට පිවිසීමට නැගෙනහිරෙන් හා බටහිරෙන් පමණක් දොරටු දෙකක් නිර්මාණය කර ඇත. මෙම දොරටු පිටත පවුරේ ද්වාර මෙන් සංකීර්ණ ඒවා නොවෙයි. ගල් පවුරේ මීටර් 3.80 හා පුළුල්ව ඇති අවකාශයක් තැබීමෙන් නැගෙනහිර දොරටුව සකසා තිබේ. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:35) මෙම දොරටු දෙක දෙපස එකිනෙකට සමමිතික වූ ආයතන වතුරගුකාර වේදිකා දෙකක් පවුරට සම්බන්ධ වන පරිදි නිර්මාණය කර ඇත. සක්කගල් වලින් නිර්මාණය කර ඇති මේවා මුරකුටි පිහිටා තිබූ වේදිකා විය හැකි ය. මෙහි විශේෂත්වය වන්නේ මෙම මුරකුටි සඳහා පඩි පෙළක් බැගින් නිර්මාණය කර තිබීම ය. මෙම පඩි පෙළවල් නිර්මාණ කර ඇත්තේ මුරකුටිවල වේදිකාවල පවුරට ප්‍රතිවිරුද්ධ පැත්තේ වේ. පවුරේ සිට දික් අතට ප්‍රක්ෂේපණය වන මෙම වේදිකාවල දිග පළල වන්නේ මීටර් 7.50x4.10 බැගිනි. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:37) මෙම මුරකුටිවල විශාල පිරිසකට එකවර සිටිය හැකි වන ආකාරයට නිර්මාණය කර ඇත.

ඇතුළු නගරය

ඇතුළු නගරයේ සීමා ලෙස අශ්ව ලාභී ගත් ඇතුල් නගර ප්‍රාකාර පර්වත පවුරත් මායිම් වූ බිම් ප්‍රදේශය ඇතුළු නගර කලාපය ලෙස හඳුන්වයි. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:35)

අනුරාධපුරය මෙන් මෙහි නගරයේ ප්‍රධාන පරිපාලන මධ්‍යස්ථානයන් රැසක් නිර්මාණය කර ඇත. සභා ශාලාව, රාජ මාලිගාව, දළදා මාලිගාව, ඇතුලු නගරය තුළ පිහිටා තිබේ. ඇතුලු නගරය ප්‍රධාන වශයෙන් මෙහි පිහිටුවා ස්වභාවික භූගෝලීය ප්‍රදේශය ආරක්ෂිත සංවිධානය ඉතා සැලසුම් සහගත ලෙස යොදා ගනිමින් නගර නිර්මාණය සිදු කර ඇත (එම).

විසිතුරු පියගැට පෙළ

ඇතුලු නුවර කලාපයේ පිහිටා තිබෙන විසිතුරු පියගැට පෙළ යාපහුව ආරක්ෂක සංවිධාන තුළ වැදගත් නිර්මාණයකි. මෙම පියගැට පෙළ නිර්මාණය කර ඇත්තේ දළදා මාලිගාව නමින් හඳුන්වන ගොඩනැගිල්ලට පිවිසීම සඳහා ය. (ජයාරූපය 04) මෙය සීඝ්‍ර නැගීමක් සහිතව නිමවා ඇත. ඇතුල් නුවර කලාපයේ සම භූමියේ සිය මීටර් 5.40ක් ඉහලට නැගී සිටින ලෙස ඉදිකර ඇත. පළමු වැනි මහලට පිවිසීමට පියගැට 24ක් තරණය කළ යුතු අතර පියගැට 14ක් තරණයෙන් පසු ගිමන් හරින ස්ථානයක් ලෙස පුළුල් පියවරක් යෙදීමෙන් පියගැට පෙළ බන්ධනය කළ බවක් පෙන්වයි.

පළමු පිවිසුම් මළුවේ සිට දෙවැනි මළුවට පිවිසීම සඳහා පළමු පියගැට පෙළට වඩා වැඩි නැගීමක් ඇති පියගැට පෙළක් නිර්මාණය කර ඇති නිසා වර්තමානයේ පියගැට 65ක් දක්නට ලැබේ. මෙයින් පියගැට 34ක් පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුවෙන් ප්‍රතිසංස්කරණය කර ඇති අතර ඉතිරි පියගැට 31 පැරණි ස්වරූපයට අනුව දක්නට ලැබේ.

මෙම විසිතුරු පියගැට පෙළ තරණය කොට දළදා මාලිගාව පිහිටි භූමියට පිවිසෙන විට ඇත වටපිටාව පැහැදිලි ව දර්ශනය වේ. බලකොටුවේ සියලු තැන් ද නිරීක්ෂණය කළ හැකි වේ. ඕනෑම සතුරු ආක්‍රමණයක් කල් තියා දෑත ගැනීමට පහසු විය. විසිතුරු සෝපානය තරණය කර ඉදිරියට පැමිණෙන ඕනෑම සතුරෙකුට සෝපානයේ ඉදිරිපස දර්ශනය නොවන අතර ඉහල සිටින පුද්ගලයන්ට පැහැදිලි ව මෙම පුද්ගලයන් දර්ශනය වේ. පර්වත මතට නැගීම සඳහා මෙම සෝපානය පිහිටා ඇති මාර්ගය හැර වෙනත් කිසිදු දිශාවකින් මේ ප්‍රදේශයට ළඟා වීමට නොහැකි වන ආකාරයට භූගෝලීය පිහිටීමක් තිබීම නිසා සංවිධානාත්මක ආරක්ෂක පසුතලයක් නිර්මාණය වීමට හේතු සාධක විය.

සමාලෝචනය

යාපහුව මුල් කාලයේ ප්‍රාග් ඓතිහාසික මානව ජනාවාස තිබූ ස්ථානයක් බව භාවිතා කළ, නොකළ වට ගල්, තීරුවානගල්, කහඳ පාෂාණ ආදිය පුරාවිද්‍යාත්මක කැණීම් වලින් තහවුරු වේ. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:03)

යාපහුව පිහිටා ඇති ස්වභාවික පිහිටීම මත ලෙන් 40 පමණ පිහිටා තිබෙන අතර ඉන් 25 පමණ කටාරම් කොටා ඇත. ශිලා ලෙන් 3ක පූර්ව බ්‍රාහ්මීය ශිලාලිපි තිබේ. (යාපහුව ගවේෂණ වාර්තාව, 2001:05)

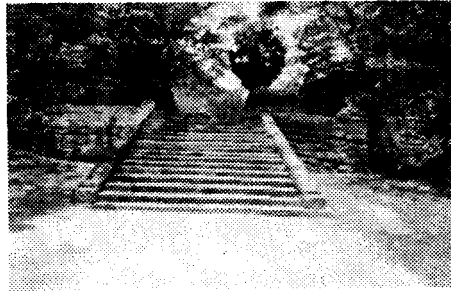
සිංහලබෝධිවංශයට අනුව දේවානම්පියතිස්ස රජු සමයේ ශ්‍රී මහා බෝධියෙන් හට ගත් දෙතිස්ඵල

බෝධිත්තෙන් එක් බෝධියක් රෝපණය කළ ස්ථානයක් ලෙස සුන්දරගිරි පව්ව හෙවත් යාපහුව (සි.බෝ.ව, 1996:199) පත්වීමත් සමඟ බෞද්ධ ආගමික පසුබිමක් යාපහුවට ආගමනය විය.

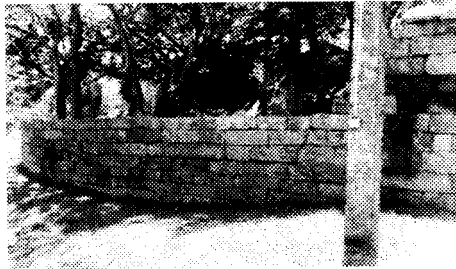
12 වැනි සියවසේ ඇති වන මාස ආක්‍රමණයත් සමඟ රජරට ශිෂ්ටාචාරය පරිහානියත් සමඟ නිරිත දිග ප්‍රදේශවල රාජධානී සංක්‍රමනය වීම ස්වාභාවික ආරක්ෂක ස්ථානයන් කේන්ද්‍ර කර ගනිමින් සිදු වේ. (ම.ව,81:01) ඒ අනුව සුභ සෙම්පතියා විසින් යාපහුව තුළ මාලිගයක් නිර්මාණය කර බලකොටුවක් බවට එය පත්කර (ම.ව,81:03) මාස පාලනයට එරෙහි ව ගෙන ගිය අරගලය නිසා දේශපාලන පසුබිමක් යාපහුව කේන්ද්‍ර කර ගනිමින් නිර්මාණය විය.

ක්‍රි.ව. 1272දී 1 වැනි බුවනකභාහු විසින් සිය ස්ථීර වාසස්ථානය හා පාලන මධ්‍යස්ථානය ලෙස යාපහුව පත් කර ගැනීමත් සමඟ (ම.ව,90:34-35) නව නාගරික අංග ලක්ෂණයක් සහිත අංග සම්පූර්ණ පුරයක් බවට එය පත්විය. එම නිසා වසර 11 පුරා රටේ අගනගරය ලෙස (ම.ව,90:42) පැවති වැදගත් ස්ථානයක් බවට නාගරික මධ්‍යස්ථානයක් ලෙස යාපහුවට විශේෂ ස්ථානයක් හිමි වේ.

ජායාරූප එකතුව

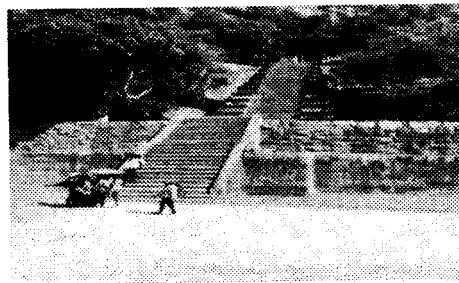
ජායාරූපය 01

ජායාරූපය 02

ජායාරූපය 03

ජායාරූපය 04